

Covid-19 Pandemi Sürecinde Geleneksel Türk El Sanatları Dersinin Uzaktan Öğretimine Yönelik Öğrenci Görüş ve Tasvirlerinin Belirlenmesi

Determining Student's Opinions and Descriptions on Distance Teaching of Traditional Turkish Handicrafts During the COVID-19 Pandemic Process

Ünal BASTABAN

Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut
Eğitim Fakültesi, Resim-İş Eğitimi
Ana Bilim Dalı, Güzel Sanatlar
Eğitimi Bölümü, Kars, Türkiye

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de bir devlet üniversitesinde sınıf eğitimi alanında öğrenim görmekte olan öğrencilerin, uzaktan eğitim sürecinde somut olmayan kültürel mirasın aktarımında önemli bir ders olan Geleneksel Türk El Sanatları dersinin etkililiğine ilişkin görüş ve tasvirlerini ortaya koymaktır. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum deseni kullanılmıştır. İki aşamalı çalışmada, birinci aşamada; katılımcıların söz konusu derse ilişkin görüşleri, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmış, kod ve temalar oluşturularak analiz edilmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında ise katılımcılardan derse ilişkin uzaktan eğitim sürecini anlatan bir resim yapmaları istenmiştir. Katılımcıların birebir yapılan görüşmelerde sorulara verdikleri yanıtlar ile beraber yapılan resim çalışmaları araştırmanın daha da anlamlı hale gelmesini desteklemiştir. Katılımcıların sözle ifade edemediği duyguları resimler ile daha rahat ifade edebilmeleri sağlanmıştır. Böylelikle katılımcıların resimlerinde kullandıkları duygu ifadeleri esas alınarak pandeminin etkileri resimler üzerinden kod ve temalar oluşturularak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların çoğunluğunun Geleneksel Türk El Sanatları dersinin uzaktan öğretimine ilişkin olumsuz görüşe sahip olduğu çalışmanın bulguları ile ortaya çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin çoğunluğu tarafından dersin faydalı bulunduğu, fakat uzaktan eğitim sürecinde dersin dezavantajlı duruma düştüğü belirtilmiştir. Katılımcıların gelecekte Geleneksel Türk El Sanatları dersi gibi sanatsal derslerin etkililiği konusunda öğrenme ortamlarına yönelik görüşleri incelendiğinde, büyük çoğunluğunun olumsuz görüşlere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, Covid-19 pandemi süreci, geleneksel Türk el sanatları, somut olmayan kültürel miras.

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the views and descriptions of the students studying in the field of classroom education at a state university in Turkey regarding the effectiveness of the Traditional Turkish Handicraft course, which is an important course in the transfer of intangible cultural heritage in the distance education process. The case design, one of the qualitative research designs, was used in the study. In the two-stage research, in the first stage, the opinions of the participants about the course in question were collected with a semi-structured interview form developed by the researcher and analyzed by creating codes and themes. In the second stage of the study, the participants were asked to draw a picture describing the distance education process related to the course. The answers given by the participants to the questions in the one-to-one interviews and the painting studies carried out supported the research to become more meaningful. It was ensured that the participants were able to express their feelings that they could not express verbally more easily with pictures. Thus, the effects of the pandemic were analyzed by creating codes and themes based on the emotional expressions used by the participants in their pictures. As a result of the research, it was revealed by the findings of the study that the majority of the

Geliş Tarihi/Received: 21.02.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 09.11.2022

Yayın Tarihi/Publication Date: 30.03.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Ünal BASTABAN
E-mail: bastabanunal@gmail.com

Cite this article as: Bastaban, Ü. (2023). Determining student's opinions and descriptions on distance teaching of traditional Turkish handicrafts during the COVID-19 pandemic process. *Art and Interpretation*, 41(1), 41-50.

Content of this journal is licensed
under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial 4.0
International License.

participants had a negative opinion about the distance education of the Traditional Turkish Handicrafts course. In addition, it was stated that the course was found beneficial by the majority of the students, but the course fell into a disadvantageous position in the distance education process. When the participants' views on learning environments about the effectiveness of artistic courses such as the Traditional Turkish Handicrafts course in the future were examined, it was concluded that the majority of them had negative views.

Keywords: COVID-19 pandemic process, distance education, intangible cultural heritage, traditional Turkish handicrafts

Giriş

Yaşam şekilleri ve buna bağlı olarak öğrenme-öğretme biçimleri geçmişten günümüze sürekli olarak değişmektedir. Bu değişimi teknolojik imkân ve kabiliyetler daha hızlı hale getirebilmektedir. Her yaştan bireyin zaman ve mekân kısıtlaması olmaksızın kendi yeterliliklerine göre faydalanabildiği teknoloji, kimine göre vazgeçilmez kimine göre de gereksiz bir ihtiyaç olarak düşünülmektedir. Bunun yanı sıra teknolojik ilerlemelerin çoğu insan için çeşitli kolaylıkları beraberinde getirdiği söylenebilir. Teknolojik imkânların iletişim unsuru olarak kullanılması ile eğitim ortamları da çevrimiçi ve çevrimdışı olarak bireylerarası etkileşimde dönüşümler meydana getirmiştir (Moore & Kearsley, 2012; Seaman ve ark., 2018). Özellikle 2019 yılının aralık ayında ortaya çıkan ve 2020 yılının ilk ayından itibaren Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi olarak ilan edilen (Akyol ve ark., 2020; Başaran ve ark., 2020; WHO, 2020) Covid-19 pandemi sürecinde kullanılan uzaktan eğitim teknolojileri buna bir örnek olarak gösterilebilir. Bu tür kriz durumlarında ortaya çıkan ihtiyaçlar, gereksinimlerin türlerini de belirlemektedir. Bu nedenle pandemi sürecinde eğitim-öğretimde bulaş riskini önlemek ve öğrencilerin eğitimden mahrum kalmamaları adına uzaktan eğitim sistemi uygulanmıştır. Ülkemizde 1920'lerden 1970'lere kadar tartışılmaya başlanan uzaktan eğitim süreci (Sarıkaya, 2021) yeni bir kavram değildir. Özellikle açık öğretim sistemiyle 1980'lerde uzaktan öğrenme ortamları (Türkkan, 2021) oluşturulmuştur. Fakat küresel çapta uzaktan eğitim sürecine geçişi gerektiren süreç, Covid-19 pandemisi ile zorunlu hale gelmiştir. Üniversiteler de 23 Mart 2020 tarihinden itibaren eğitim-öğretim faaliyetlerini buna uygun olarak uzaktan yürütmek durumunda kalmıştır (Ercan ve Künc, 2020; Erim, 2021; Sağır, 2021). Uzaktan öğrenme ortamları sunabilecek platformlara baktığımızda, ilk başta çevrimiçi ve TV destekli öğretim programları göze çarpmaktadır (Teaster & Blieszner, 1999). Ülkemiz de bu bağlamda kullanılan uzaktan eğitim teknolojilerini; Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2020), 23 Mart 2020 tarihinden itibaren üç televizyon kanalı ve EBA (Eğitim Bilişim Ağı) üzerinden bütün kademelerdeki öğrencileri çevrimiçi eğitim kapsamına dâhil etmiştir. Böylece EBA (Eğitim Bilişim Ağı) ile verilen dersler internet ve TRT kanalı kullanılarak uzaktan eğitim platformu şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Üniversitelerde ise kendi dinamiklerine göre belirlendiği Zoom, Microsoft Teams, ALMS vb. diğer görüşme ve toplantı programları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaya konu olan ve lisans düzeyi sınıf öğretmenliği öğrencilerinin katıldığı Geleneksel Türk El Sanatları dersi de Microsoft Teams programı kullanılarak uzaktan eğitim ile sunulan dersler arasında yer almıştır. Sanatsal içerikli dersler uygulamaya yönelik olması sebebiyle gözlem önemlidir. Bu kapsamda Geleneksel Türk El Sanatları dersi de bir eğitim öğretim dönemi içerisinde haftada üç saat (bir teorik bilgilendirme ve iki de uygulama olmak üzere) olarak sunulan kendi içerisinde hem literatüre dayanan hem de uygulama yönü ağır

basan bir derstir. Ülkemiz insanının geçmişini, dünya anlayışını yansıtan, yaşam felsefesini ortaya koyan, yeteneklerini ve bilgilerini aktardıkları bir alan olan Geleneksel Türk El Sanatları önemli bir yer tutmaktadır. Miras olarak görebileceğimiz bu alanın gençlere etki edebilmesi ve bu yolla kültürel mirasın geleceğe aktarılması oldukça önemlidir (Atılğan, 2013, s. 202).

İlgili literatür araştırıldığında, Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan sanat eğitimi üzerine çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların; özellikle uzaktan eğitim sürecinde sanat ve eğitim (Kahraman, 2020b; Mollaoğlu, 2021; Sağır, 2021; Sakarya, 2021; Taşkesen & Bakırhan, 2021; Yılmaz ve ark., 2021), pandemi sürecinin el sanatları, kültür ve sanat etkinliklerine etkisi (Kahraman, 2020a; Tüzel, 2020), çevrimiçi sergilerin sanat eğitimindeki yeri (Tarlakazan, 2021), pandemi sürecinde sanat, sanatçı, izleyicinin durumu ve plastik sanatlara yansımaları (Başar, 2021; Gökbel, 2021) ve pandemi sürecinde SOKÜM (Somut Olmayan Kültürel Miras) ulusal unsurlarının aile içi rekreatif etkinliklerde ne derece rol alabileceği sorusuna yanıt arama ve bunun aileler üzerindeki etkileri üzerine derleme (Erdem & Gülcan, 2021) gibi konularında yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu konuda pandemi ile ilgili farklı disiplinlerinde çalışmalar bulunmaktadır. Fakat doğrudan Covid-19 pandemi sürecinde Geleneksel Türk El Sanatları dersinin uzaktan öğretimine ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu nedenle araştırmada teknolojik imkânlar çerçevesinde sunulan dersin ne derece etkili olduğunu tespit etmenin, öğrencilerin hem Türk sanat geçmişini ve şuan ki dinamiklerini daha iyi kavramalarına katkı sağlayacağı hem de alınabilecek ek tedbirleri (telafi anlamında) uygulamaya koymada önemli olacağı düşünülmektedir. Çalışmanın katılımcılarını oluşturan dersin uygulama öğretmeni, uzaktan eğitim ile dersi; dersle ilgili videolar, metinler, slaytlar, fotoğraflar vb. gibi araçlar kullanarak sunmuştur. Fakat uygulama öğretmeni, uzaktan eğitim ile uygulama yapmanın süreci karmaşık hale getireceği, gözlem sıkıntısı olacağı (usta çırak ilişkisi şeklinde) (Tüzel, 2020), dönütlerin birebir uygulama şeklinde olamayacağı, yapılan çalışmanın kişiye ait olup olmadığının tespit edilmesinin zor olacağı ve bu nedenle adil bir sürecin yürütülemeyeceği düşüncesinden hareketle, öğrencilere dersle ilgili herhangi bir uygulama yaptırmayı uygun görmemiştir. Bu çerçevede bakıldığında uzaktan eğitim sürecinin yararlı yönlerine karşın, özellikle sanatsal dersler arasında yer alan Geleneksel Türk El Sanatları dersi için dezavantajları da barındırmakta olduğu söylenebilir. Geleneksel Türk El Sanatları dersinin söz konusu dezavantajlarının ortaya konulması eğitim-öğretim faaliyetlerinin kaliteli bir şekilde yürütülmesi açısından önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada Geleneksel Türk El Sanatları dersinin uzaktan eğitim sürecindeki durumu, öğrenci görüşleri ve öğrencilerin zihinlerindeki şemalarla ortaya konulmuştur. Dersi alan katılımcılara dersin etkililiğini tespit etmek amacıyla çeşitli sorular sorulmuş ve aynı dolayda resim çalışması yaptırılmıştır. Katılımcıların görüşlerinin ve ortaya koydukları

resim çalışmalarının birleşimi ile ortaya çıkan veriler, çalışmanın bulgularını ve sonucunu oluşturmaktadır.

Amaç

İlgili literatürde somut olmayan kültürel mirasın aktarımında önemli bir ders olan Geleneksel Türk El Sanatları dersinin uzaktan eğitimine dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle dersi uzaktan eğitim ile almış öğrencilerin bu konudaki görüşlerinin, uzaktan eğitim sürecine ilişkin düşüncelerinin ve derse ilişkin uzaktan eğitim sürecinin zihinlerinde nasıl bir şema halinde bulunduğunun gerekçeleri ile birlikte ayrıntılı bir biçimde incelenmesine gereksinim duyulmuştur. Literatürdeki bahsi geçen araştırma boşluğunu da gidermek için, bu çalışmada sınıf öğretmenliği öğrencilerinin Geleneksel Türk El Sanatları dersinin uzaktan eğitim ile sunulmasının etkililiğine yönelik görüşlerinin, dersi uzaktan eğitim sürecine ilişkin düşüncelerinin resimlerine nasıl yansıdığının ayrıntılı bir şekilde ele alınması amaçlanmıştır.

Bu nedenle araştırmanın alt problemleri:

1. Uzaktan eğitim süreci Geleneksel Türk El Sanatları dersini nasıl etkilemiştir ve öğrenciler bu durumu nasıl ifade etmektedirler?
2. Geleneksel Türk El Sanatları dersinin uzaktan eğitim ile sunumu öğrencilerin zihinlerinde nasıl bir şema oluşturmıştır?

Araştırmanın Modeli/Deseni

Bu çalışmada, Türkiye'de bir devlet üniversitesinde sınıf öğretmenliği lisans programına kayıtlı seçmeli Geleneksel Türk El Sanatları dersini alan öğrencilerin "Geleneksel Türk El Sanatları" dersine yönelik görüşlerinin ve derse ilişkin uzaktan eğitim sürecini anlatan resim çalışmalarının içerik analizi ile belirlenmesi amacıyla nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Nitel çalışmalar, arzu edilen bir durumun tespiti yapıp ortaya çıkarmak, olayların birbiri ile etkileşimi arasındaki bağlantıları belirlemek ve ortaya çıkan şartlar neticesinde değerlendirmelerde bulunmak için yapılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 21). Bu özellikleri içeren çalışmalarda amaç; araştırılan konuyu etrafıca tanımlamak ve açıklamaktır. Öğrencilerin söz konusu derse ilişkin görüşleri ve resim çalışmaları hedefler doğrultusunda çalışmada kullanılan soruların araştırmanın verileri doğrultusunda analiz edilip temalar oluşturulmasına ve yapılacak olan görüşmede kullanılan sorular dikkate alınarak sunulmasına olanak sağlayan (Creswell, 2018, s. 184) içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Araştırma verilerinin toplanması ve çözümlenmesi sürecine başlamadan önce araştırma; E-34525 sayı ve 22.09.2021 tarihli olarak incelenmiş olup araştırmanın, Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 20.10.2021 tarihli toplantısında alınan 23 numaralı etik kurul izni almıştır.

Çalışma Grubu

Çalışmada 2021-2022 Eğitim-Öğretim yılında Türkiye'de bir devlet üniversitesinin sınıf öğretmenliği lisans programına kayıtlı ve gönüllülük esasına göre seçilen 5'i erkek 10'u kadın olmak üzere 15 sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim görmekte olan ve Geleneksel Türk El Sanatları dersini alan öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu amaçlı örneklem türlerinden ölçüt örneklem esas alınarak oluşturulmuştur. Ölçüt örneklem, bir çalışmada gözlem birimleri belli özelliklere sahip kişi, nesne veya durumlardan oluşturulabilir (Büyüköztürk ve ark., 2014, s. 91). Bu bağlamda Covid-19 pandemi süreci öncesi lisans eğitimi sürecinde herhangi bir uygulamalı sanatsal ders almış olma, uzaktan eğitim

ile Geleneksel Türk El Sanatları dersini alıyor olma ve araştırmaya gönüllü olarak katılma ölçüt olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Aracı ve Veri Analizi

Çalışmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları ve uzaktan eğitim sürecini anlatan resim çalışmaları ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler hem sabit hem de ilgili durumun derinlemesine ele alınmasına katkı sağlar (Büyüköztürk ve ark., 2014, s. 152). Bu nedenle araştırma iki aşamadan oluşmaktadır. Araştırmanın birinci aşaması katılımcılar ile yapılan görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmede literatür taraması yapılarak oluşturulan sorular, bir dil ve iki alan uzmanı tarafından incelenerek ilgili alan uzmanlarının tespit ve önerileri doğrultusunda düzenlenerek tekrar yapılandırılmıştır. Yapılan birebir görüşmelerde katılımcılara açık uçlu yedi soru sorulmuştur. Herhangi bir süre sınırının yapılmadığı bu görüşmelerde, katılımcılara aşağıdaki sorular sırasıyla yönlendirilmiştir:

1. Geleneksel Türk El Sanatları dersi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
2. Geleneksel Türk El Sanatları dersinin amacı ve etkileri hakkında neler düşünüyorsunuz?
3. Uzaktan eğitim sürecinde kullanılan teknolojiler hakkında düşünceleriniz nelerdir?
4. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanıldığı uzaktan öğrenme ortamlarının avantajları ve dezavantajları hakkında neler düşünüyorsunuz?
5. Uygulamalı dersler bağlamında düşündüğünüzde Covid-19 pandemi süreci nedeniyle uzaktan eğitim olarak aldığınız Geleneksel Türk El Sanatları dersini nasıl değerlendirirsiniz?
6. Geleneksel Türk El Sanatları dersini daha etkili ve verimli hale getirmek için neler önerebilirsiniz?
7. Özellikle Geleneksel Türk El Sanatları gibi sanatsal içerikli derslerin geleceğin eğitim sistemi içerisindeki uygulama şekillerine dair düşünceleriniz nelerdir?

Görüşmelerden elde edilen verilerin analizi neticesinde kod ve temalar oluşturularak tablolaştırılmıştır. Ayrıca, elde edilen kodlara ilişkin frekans değerleri verilerek veriler sayısallaştırılmıştır. Son olarak da araştırmacı tarafından kodlar, genel anlamda bir bütün olarak temsil edebilecek temalar oluşturulmuştur.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise katılımcılardan derse ilişkin uzaktan eğitim sürecini anlatan bir resim yapmaları istenmiştir. Katılımcılar bir hafta süre içerisinde resimlerini tamamlamıştır. Resim çalışması katılımcıların kendilerini ve duygularını daha rahat ifade edebilmeleri açısından önemlidir (Vural, 2020, ss. 37-39). Bu nedenle katılımcıların birebir yapılan görüşmelerde sorulara verdikleri yanıtlarla beraber yapılan resim çalışmaları araştırmanın daha da anlamlı hale gelmesini desteklemiştir. Katılımcıların sözle ifade edemediği duyguların resimler ile daha rahat ifade edebilmeleri sağlanmıştır. Böylelikle katılımcıların resimlerinde kullandıkları duygu durumları ve ortaya konulan figürler esas alınarak pandeminin etkileri resimler üzerinden analiz edilmiştir. Resimlerde herhangi olumlu ya da olumsuz bir tema üzerine kurgulanmış nesne, figür ve duygu durumları (mutluluk, stres, bıkkınlık, karamsarlık, çıkmaz vb.) kod ve temalar oluşturularak içerik analizi ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için Huberman'ın güvenilirlik formülü uygulanmıştır. Kodlayıcılar arası tutarlılık; verilerin sadeleştirilmesi, verilerin sunumu, kodlama, not alma, soyutlama ve karşılaştırma aşamaları ile gerçekleştirilmiştir (Bacı, 2018). Böylece kodlayıcılar arası tema, kod, anahtar kelime ve frekans değer

uyumu %85 oranında benzerlik oluşturmuştur. Ayrıca araştırmanın bütün aşamalarının ayrıntılı sunumu da araştırmanın güvenilirliğini arttırmada etki oluşturmaktadır.

Bulgular

Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmanın birinci alt problemi olan “somut olmayan kültürel mirasın aktarımında uzaktan eğitim süreci Geleneksel Türk El Sanatları dersini nasıl etkilemiştir ve öğrenciler bu durumu nasıl ifade etmektedirler?” sorusuna ilişkin katılımcıların görüşleri ile yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgularla yer verilmiştir.

Seçmeli Geleneksel Türk El Sanatları dersi hakkında düşünceler

Birebir görüşme yapılan katılımcıların “Geleneksel Türk El Sanatları dersi hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdiği cevapların analiz edilmesi ile ortaya çıkan anahtar kelimeler, temalar ve frekanslar Tablo 1’de verilmiştir.

Görüşmelerde elde edilen verilerin analizi ile ortaya çıkan bu bulgulara göre katılımcıların neredeyse tamamı ($f = 14$) Geleneksel Türk El Sanatları dersinin gerekli bir ders olduğunu ifade etmişlerdir. Ve katılımcıların yine % 50’nin üzerinde bir kısmı ($f = 8$) Geleneksel Türk El Sanatları dersinin faydalı bir ders olduğunu ifade etmişlerdir. Tablo 1’deki soruya katılımcılardan ‘Olumsuz’ temasına uygun olarak faydasız ve gereksiz bir ders düşüncelerini belirten bir bulguya ise sadece bir katılımcıda ulaşılmıştır. Soruya yönelik K11 şunları ifade etmiştir; “*Yanlış anlamayın ama ben bu dersin faydalı bir ders olduğunu düşünmüyorum. Çünkü ben bu anlatılanları zaten kendim de araştırırsam kaynaklarda bulabilirdim. Yüz yüze eğitim almış olsaydım belki uygulamalar beni bu konuda farklı düşündürebilirdi. Bu yüzden dersi faydalı bulamadım hocam*” (K11, Ağustos 2021).

Katılımcıların ifadelerinden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; Geleneksel Türk El Sanatları dersinin gerekli bir ders olarak algılandığı gözükmemektedir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğu da bu dersin faydalı bir ders olduğunu savunmaktadırlar. Fakat katılımcılardan yalnızca birisi, dersin faydasız bir ders olduğunu belirtmiştir. Olumsuz görüş belirten bu katılımcının nedenine ilişkin açıklaması uzaktan eğitim sürecinin katılımcılar üzerinde nasıl bir etki oluşturduğunu da ortaya koymaktadır.

Geleneksel Türk El Sanatları Dersinin Amacı ve Etkileri Hakkındaki Düşünceler

Birebir görüşme yapılan katılımcıların “Geleneksel Türk El Sanatları dersinin amacı ve etkileri hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusuna verdiği cevapların analiz edilmesi ile ortaya çıkan anahtar kelimeler, temalar ve frekanslar Tablo 2’de verilmiştir.

Birebir yapılan görüşmelerde elde edilen verilerin analizi ile ortaya çıkan bulgulara göre katılımcıların %100’ü dersi amacına uygun olarak seçmişlerdir. Amacına uygun temasına “kültürümü tanımak” şeklinde cevap verenler katılımcıların $f = 8$ ’ini, “öğrencilerime faydalı olabilmek” şeklinde cevap verenler $f = 3$ ’ünü ve “sanatları

Tablo 2.
Geleneksel Türk El Sanatları Dersinin Amacı ve Etkileri Hakkındaki Düşünceler

Soru	Tema	Anahtar Kelime	$f(n = 15)$
Geleneksel Türk El Sanatları dersinin amacı ve etkileri hakkında neler düşünüyorsunuz?	Amacına uygun	Kültürümü tanımak	8
		Öğrencilerime faydalı olabilmek	3
		Sanatları sevdiğimden	4
	Faydalı	Bir şeyler öğrendim	11
		Sanatları öğrendim	8
		Başka bir kültürü öğrendim	3
		Sıradan	1

seviyorum” şeklinde cevap verenler ise $f = 4$ ’ünü oluşturmaktadır. Katılımcıların yine tamamına yakını ($f = 14$) dersi faydalı bulduklarını belirtmişlerdir. Buna sebep olarak da “bir şeyler öğrendim” ($f = 11$), “sanatları öğrendim” ($f = 8$), “başka bir kültürü öğrendim” ($f = 3$) anahtar kelimeleri temanın anahtar kelimelerini oluşturmuştur. Tablo 2’deki soruya katılımcılardan “Faydalı” temasına uygun olarak katılımcılardan K3 ve K6 şunları ifade etmişlerdir;

Hocam ben dersi felsefesi amacına uygun olarak seçtim. Derslere tamamen katılabilmiş olsaydım gerçekten bu dersin benim için faydalı olacağını düşünüyordum. Yani geçmişte bağımızın kopmaması adına öğrencilerimize faydalı olabileceğimiz bir ders kültürümüz açısından, o nedenle ben önemlidir diyorum (K3, Ağustos 2021). Ders faydalı bir ders. Hatta ben ilköğretimde hat sanatını görmüştüm fakat bu kadar ayrıntılı ve bu kadar türünün olduğunu bilmiyordum. Bu ders sayesinde çeşitlerini de öğrenmiş oldum (K6, Ağustos 2021).

Katılımcılardan K11 Tablo 1’de olduğu gibi Tablo 2’de de aynı şekilde dersin faydasız ve sıradan olduğu görüşünü belirtmiştir. Buna sebep olarak da yine uzaktan eğitim sürecinin dezavantajlarını sebep sunmuştur. Katılımcıların ifadelerinden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; Geleneksel Türk El Sanatları dersinin faydalı ve amacına uygun olarak seçilen bir ders olduğu ortaya çıkmaktadır.

Uzaktan Eğitim Süreci İçerisinde Yer Alan Katılımcıların Bu Süreçte Kullanılan Teknolojiler Hakkında Neler Bildiklerine İlişkin Düşünceleri

Birebir görüşme yapılan katılımcıların “Uzaktan eğitim sürecinde kullanılan teknolojiler hakkında neler biliyorsunuz?” sorusuna verdiği cevapların analiz edilmesi ile ortaya çıkan anahtar kelimeler, temalar ve frekanslar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3’te verilerin analizi ile elde edilen bulguda, katılımcıların neredeyse yarısı uzaktan eğitim sürecinde kullanılan teknolojiler hakkında bilgi sahibiyken yarısına yakını da kısıtlı bilgiye sahip

Tablo 3.
Uzaktan Eğitim Süreci İçerisinde Yer Alan Katılımcıların Bu Süreçte Kullanılan Teknolojiler Hakkında Neler Bildiklerine İlişkin Düşünceler

Soru	Tema	Anahtar Kelime	$f(n = 15)$
Uzaktan eğitim sürecinde kullanılan teknolojiler hakkında neler biliyorsunuz?	Olumlu	Bilgisayar, Telefon	3
		Team’s	2
		Online sınıf	2
	Olumsuz	Pek bir şey bilmiyorum	5
		Bir bilgin yok	3

olduğu görülmüştür. “Olumlu” temasına uygun olarak; “Bilgisayar, telefon” şeklinde cevap verenler katılımcıların $f = 3$ ’ünü, “Team’s” şeklinde cevap verenler $f = 2$ ’sini ve “Online sınıf” şeklinde cevap verenler ise katılımcıların $f = 2$ ’sini oluşturmaktadır.

“Olumsuz” temasına uygun olarak ise; “Pek bir şey bilmiyorum” şeklinde cevap verenler katılımcıların $f = 5$ ’ini ve “Bir bilgim yok” diyenler ise katılımcıların $f = 3$ ’ünü, oluşturmıştır. Tablo 3’teki soruya katılımcılardan “olumlu” temasına uygun olarak katılımcılardan K2: “Sonuçta artık uzaktan eğitim süreci içerisindeyiz farklı şeyler de öğrendik, farklı şekillerde de öğrencilerimize faydalı olabileceğimizi öğrendik, yeni teknolojileri gördük. Sonuçta değişen bir dünya var sınıf içerisinde olmayabiliriz her zaman. İnternet üzerinden de çeşitli sınıflar oluşturmayı öğrendik” (K2, Ağustos 2021). şeklindeki yanıtıyla bu süreç içerisinde Online sınıf oluşturmayı öğrendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan bazılarının görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

Teams’i biliyorum. Başka pek bir bilgim yok onun için fazla pek bir şey söyleyemem (K3, Ağustos 2021). Teknoloji olarak sadece bilgisayar ve telefon biliyorum. Çünkü ben telefon kullanıyorum uzaktan eğitimde (K6, Ağustos 2021). İllaki bilgisayar olması gerekiyor. Teknolojiler hakkında bunu düşünüyorum (K15, Ağustos 2021).

Katılımcıların ifadelerinden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; uzaktan eğitim sürecinde kullanılan teknolojilerin katılımcılar tarafından çok bilinmediği görülmüştür. Katılımcıların bazılarının ise hiçbir bilgim yok şeklinde cevap vermeleri uzaktan eğitim sürecinin etkilerini (süreçten haberdar olamamak, imkân kısıtlılığı ya da umursamama vb. durumlar) ortaya koymaktadır.

Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanıldığı Uzaktan Öğrenme Ortamlarının Avantajları ve Dezavantajları Hakkında Düşünceleri

Birebir görüşme yapılan katılımcıların “Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanıldığı uzaktan öğrenme ortamlarının avantajları ve dezavantajları hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusuna verdiği cevapların analiz edilmesi ile ortaya çıkan anahtar kelimeler, temalar ve frekanslar Tablo 4’te verilmiştir.

Birebir yapılan görüşmelerde elde edilen verilerin analizi ile ortaya çıkan bulgulara göre katılımcıların; $f = 1$ ’i kitap okuyabildiği, $f = 2$ ’si çalışıp para kazanabildiği ve $f = 5$ ’i ise dersi sonradan izleyebildiği için uzaktan öğrenme ortamlarını avantajlı bulmuşlardır. Uzaktan öğrenme ortamlarının dezavantajlarına ilişkin ise katılımcılar; uzaktan oluşu ($f = 11$), tembellik ($f = 2$), haksızlık/kopya ($f = 2$), imkânım yok ($f = 3$), inaktiflik ($f = 11$) ve okuldan kopukluk ($f = 4$) şeklinde anahtar kelimelerinin oluşturduğu yanıtlar vermişlerdir.

Tablo 4’teki soruya katılımcılardan “Dezavantaj” temasına uygun olarak katılımcılardan K3: “Aslında avantajları dezavantaja dönüşüyor; öğrenci tembelliğe alıyor. Bana göre dezavantajları avantajlarından daha fazla. Derslerden kopukluk, okuldan kopukluk, gevşeme” (K3, Ağustos 2021). Bir başka katılımcı ise uzaktan öğrenme süreçlerinin avantajlı yönünü şöyle vurgulamaktadır: “Avantajı; o an derse girmesek bile sonradan izleyebiliyoruz. Ya da not alırken falan sonradan izleyip not alabiliyoruz. Dezavantajı da yani yüz yüze gibi aktif bir katılım olmuyor” (K4, Ağustos 2021).

Bazı katılımcıların Tablo 4’teki soruya ilişkin görüşleri ise şu şekildedir:

Benim için uzaktan eğitim iyi değil. Çünkü ben yüz yüze aktif olarak daha iyi alabiliyorum bu dersi. Yani uygulamalı olması

Tablo 4.
Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanıldığı Uzaktan Öğrenme Ortamlarının Avantajları ve Dezavantajları Hakkında Düşünceler

Soru	Tema	Anahtar Kelime	f (n = 15)
Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanıldığı uzaktan öğrenme ortamlarının avantajları ve dezavantajları hakkında neler düşünüyorsunuz?	Avantaj	Kitap okuyabilmek	1
		Çalışıp para kazanabiliyorum	2
		Dersin sonradan izleyebilmek	5
	Dezavantaj	Uzaktan oluşu	11
		Tembellik	2
		Haksızlık/Kopya	2
		İmkânım yok	3
		İnaktiflik	11
		Okuldan kopukluk	4

benim için daha iyi; mesela iktisatta okuyan akrabalarım var, Bunlar uygulamalı dersler falan yapıyorlar, daha iyi geçiriyorlar dersi. Ben uzaktan eğitimde daha başarısızım. Çünkü şahsen benim bilgisayarım yok, elektronik bir ortam olması benim için dezavantaj. Bilgisayar almaya kalksak da 4000 lira 5000 lira biz zaten memleketten gelen parayla anca geçinebiliyoruz. Okulda iken bilgisayar lazımdı, ama arkadaşlarımızdan yararlanabiliyorduk (K5, Ağustos 2021). Uzaktan eğitimde kopya çekme olayı çok fazla olabilir. Çünkü internet önünde yani. Derse girme zorunluluğu da olmadığı için dersler kayıttan izlenebildiği için böyle bir sıkıntı da oluşabiliyor. Öğrenci hak etmediği puanları da alabilir bu sistem içerisinde. Yüz yüze eğitim de çok düşük not alan arkadaşlarım uzaktan eğitimde çok yüksek not aldılar (K6, Ağustos 2021).

Katılımcıların ifadelerinden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; uzaktan eğitim süreci katılımcılar tarafından çok beğenilmeyen bir süreç olarak görülmektedir. Avantajlarından çok dezavantajları ön plana çıkmaktadır. Yüz yüze eğitimi almış olan katılımcılar bir karşılaştırma yapabilmektedirler. Bu nedenle katılımcıların bazıları maddi imkânsızlıklar bazıları da haksızlıklardan dolayı uzaktan eğitim sürecin kendilerine uygun olmadığını açıklamışlardır. Bu sebeple katılımcıların görüşleri uzaktan eğitim sürecinin eksikliklerini ortaya koymaktadır.

Geleneksel Türk El Sanatları Dersinin Uzaktan Eğitim İle Sunulmasının Yüz Yüze Eğitim Sürecine Göre Başarılı Olup Olmadığı Hakkındaki Düşünceleri

Birebir görüşme yapılan katılımcıların “Uygulamalı dersler bağlamında düşündüğünüzde Covid-19 pandemi süreci nedeniyle uzaktan eğitim olarak aldığınız Geleneksel Türk El Sanatları dersini nasıl değerlendirirdiniz? sorusuna verdiği cevapların analiz edilmesi ile ortaya çıkan anahtar kelimeler, temalar ve frekanslar Tablo 5’te verilmiştir.

Birebir yapılan görüşmelerde elde edilen verilerin analizi ile ortaya çıkan bulgulara göre katılımcıların neredeyse tamamı ($f = 14$) Tablo 5’teki soruya yüz yüze eğitim ile daha başarılı olabilirdi yanıtını vermişlerdir. Buna sebep olarak da uygulamalı olma düşüncesinin sebep olduğu tabloda ortaya çıkmaktadır. Tablo 5’teki soruya katılımcılardan sadece bir tanesi dersin yüz yüze eğitime göre başarılı olduğu düşüncesini belirtmiştir. Katılımcılardan K3 ve K14’ün soru hakkındaki düşünceleri şu şekildedir: “Yok hocam yüz yüze eğitim yerini tutmaz Bence Yani yıldız olsaydık daha etkileşimli olabilirdi Sadece bu ders için değil bütün dersler için bu

Tablo 5.

Geleneksel Türk El Sanatları Dersinin Uzaktan Eğitim İle Sunulmasının Yüz Yüze Eğitim Sürecine Göre Başarılı Olup Olmadığı Hakkındaki Düşünceler

Soru	Tema	Anahtar Kelime	f (n = 15)
Uygulamalı dersler bağlamında düşündüğünüzde Covid-19 pandemi süreci nedeniyle uzaktan eğitim olarak aldığınız Geleneksel Türk El Sanatları dersini nasıl değerlendirirsiniz?	Başarılı	Faydalı geçti	1
	Başarısız	Uygulamalı olmadı	14

geçerli" (K3, Ağustos, 2021). "Kesinlikle düşünmüyorum yüz yüze olsaydı daha başarılı olacağını düşünüyorum. Hat sanatı mesela sınıfta materyallerle yapabiliirdik. Ama böyle sunuş yoluyla çok başarılı olmadı diye düşünüyorum" (K14, Ağustos, 2021).

Katılımcıların ifadelerinden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; uzaktan eğitim süreci katılımcılar tarafından uygulamalı olma durumunun kısıtlı olması sebebiyle onay görmemektedir.

Geleneksel Türk El Sanatları Dersini Daha Etkili Kılmak Adına Düşünceler

Birebir görüşme yapılan katılımcıların "Geleneksel Türk El Sanatları dersini daha etkili ve verimli hale getirmek için neler önerebilirsiniz?" sorusuna verdiği cevapların analiz edilmesi ile ortaya çıkan anahtar kelimeler, temalar ve frekanslar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6'da verilerin analizi ile ortaya çıkan bulgulara göre katılımcıların Geleneksel Türk El Sanatları dersini daha etkili kılmak için uzaktan eğitim uygulaması konusunda kişisel tercihleri "uygulama" temasına uygun olarak f = 5'i "etkinlikler yapardım" cevabını vermişlerdir. "Teknoloji" temasına uygun olarak ise katılımcıların büyük bir kısmı (f = 9) "sanal sistemleri geliştirdim" anahtar kelimesi ile yanıt vermişlerdir. Katılımcılardan Tablo 6'daki soruya "olumsuz" temasına uygun olarak ise "bir fikrim yok" yanıtı verenler ise katılımcıların f = 3'ünü oluşturmaktadır.

Katılımcıların ifadelerinden elde edilen bulgulara bakıldığında; katılımcıların sanal sistemler ve uygulamalı etkinliklerin uzaktan eğitim süreçlerinde daha aktif kullanılması fikrini benimsedikleri ortaya çıkmaktadır.

Özellikle Geleneksel Türk El Sanatları Dersi Gibi Sanatsal İçerikli Derslerin Geleceğin Eğitim Sistemi İçerisindeki Uygulama Şekillerine Dair Düşünceleri

Birebir görüşme yapılan katılımcıların "Özellikle Geleneksel Türk El Sanatları gibi sanatsal içerikli derslerin geleceğin eğitim sistemi içerisindeki uygulama şekillerine dair düşünceleriniz nelerdir?" sorusuna verdiği cevapların analiz edilmesi ile ortaya çıkan anahtar kelimeler, temalar ve frekanslar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7 incelendiğinde; katılımcıların verdikleri yanıtların analizi ile ortaya çıkan bulgulara göre, geleceğin eğitim sistemi içerisinde

Tablo 6.

Geleneksel Türk El Sanatları Dersini Daha Etkili Kılmak Adına Düşünceler

Soru	Tema	Anahtar Kelime	f (n = 15)
Geleneksel Türk El Sanatları dersini daha etkili ve verimli hale getirmek için neler önerebilirsiniz?	Uygulama	Etkinlikler Yapardım	5
	Teknoloji	Sanal sistemleri geliştirdim	9
	Olumsuz	Bir fikrim yok	3

Tablo 7.

Özellikle Geleneksel Türk El Sanatları Dersi gibi Sanatsal İçerikli Derslerin Geleceğin Eğitim Sistemi İçerisindeki Uygulama Şekillerine Dair Düşünceler

Soru	Tema	Anahtar Kelime	f (n = 15)
Özellikle Geleneksel Türk El Sanatları gibi sanatsal içerikli derslerin geleceğin eğitim sistemi içerisindeki uygulama şekillerine dair düşünceleriniz nelerdir?	Etkileşimli	Atölye ortamı oluşturma	3
		Uygulamalı sınav	4
	Olumsuz	Düşüncem yok	5
		Aynı şeyler yapardım	3

sanatsal içerikli derslerin uygulama şekillerine dair katılımcıların yarısı olumlu yarısı da olumsuz düşünceler içerisinde oldukları ortaya çıkmıştır. "Etkileşimli" temasına uygun olarak "atölye ortamı oluşturarak" ders yapma katılımcıların f = 3'ünü oluştururken "uygulamalı sınav" anahtar kelimesine uygun cevap verenler ise katılımcıların f = 4'ünü oluşturmaktadır. "Olumsuz" olarak ise "düşüncem yok" anahtar kelimesini katılımcıların f = 5'ini, "aynı şeyler yapardım" yanıtı verenler ise katılımcıların f = 3'ünü oluşturmıştır.

Katılımcıların ifadelerinden elde edilen bulgular uzaktan eğitim sistemlerinin gelecekte nasıl şeyler getirebileceğine ilişkin düşüncelerin kısıtlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Atölyeler ya da uygulamalı sınavlar günümüzde de zaten aktif olarak kullanılabilecek sistemler arasındadır. Bu nedenle geleceğin eğitim sistemi içerisinde sanatsal içerikli derslerin uygulama şekilleri uygulamalı ve gözleme dayalı bir şekilde düşünülmektedir.

İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmanın ikinci alt problemi olan "Geleneksel Türk El Sanatları dersi uzaktan eğitim süreci sonunda öğrencilerin zihinlerinde nasıl bir şema oluşturmuştur" sorusuna ilişkin katılımcıların yaptıkları resim çalışmalarının analizi ile elde edilen bulgularla yer verilmiştir.

Geleneksel Türk El Sanatları Dersi Hakkındaki Düşünceler

Katılımcıların "Uzaktan eğitim ile sunulan Geleneksel Türk El Sanatları dersi size neyi ifade ediyor? Sorusuna karşılık olarak yaptıkları resim çalışmalarının analiz edilmesi ile ortaya çıkan anahtar kelimeler, temalar ve frekanslar Tablo 8'de verilmiştir.

Yapılan resim çalışmalarından elde edilen verilerin analizi ile ortaya çıkan bu bulgulara göre katılımcıların büyük çoğunluğu uzaktan

Tablo 8.

Uzaktan Eğitim ile Sunulan Geleneksel Türk El Sanatları Dersi Hakkındaki Resim Çalışmalarının Analizi

Soru	Tema	Anahtar Kelime	f (n = 15)
Uzaktan eğitim ile sunulan Geleneksel Türk El Sanatları dersi size neyi ifade ediyor?	Olumlu	Teknoloji Kullanımı	4
		Eşitlik/Adalet	1
		Mutluluk	1
	Olumsuz	Mutsuzluk	5
		Tembellik	3
		Hastalık	2
		İnaktiflik	4
		Hasret	4
		Tutsaklık	1

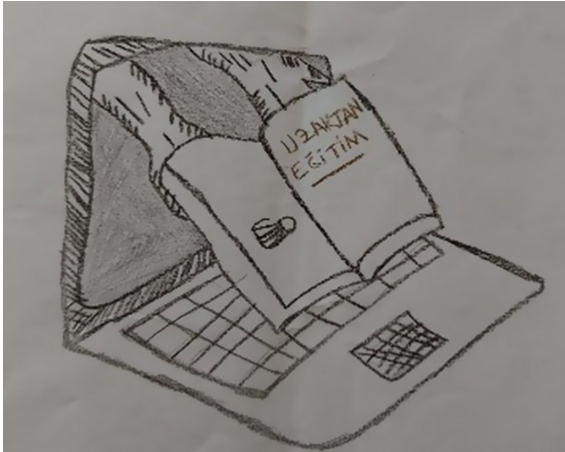
eğitim sürecini olumsuz bir şekilde resimlerine yansıtmışlardır. Uzaktan eğitim sürecini “olumlu” temasına uygun olarak resmine yansıtıp “Teknoloji kullanımı” anahtar kelimesine uygun çalışma ortaya koyanlar katılımcıların $f=4$ ’ünü oluşturmaktadır.

K1’in uzaktan eğitimi anlatan Görsel 1’deki resmi incelendiğinde çalışmanın teknoloji ile sunulan bir imkânı yansıttığı görülmektedir. “Teknoloji kullanımı” anahtar kelimesi, uzaktan eğitim sürecini yansıtan temel etmenlerden oluştuğu söylenebilir.

“Mutluluk” anahtar kelimesini ifade edenler ise katılımcıların $f = 1$ ’ini oluşturmaktadır. “Mutluluk” anahtar kelimesine uygun olarak katılımcının Görsel 1’deki resmine baktığımızda bunu açıkça görmekteyiz. Birebir yapılan görüşmelerde de katılımcıların $f = 2$ ’si uzaktan eğitim sürecinde çalışıp para kazanabildiklerini ve bu nedenle güzel geçtiğini belirtmişlerdir. Aşağıdaki görsel de (Görsel 2.) katılımcıların düşünceleri ile yaptıkları resimlerin bağdaştığını ortaya koymaktadır.

“Olumlu” temasına ilişkin ortaya çıkan anahtar kelimelerden bir diğeri ise “Eşitlik/Adalet” anahtar kelimeleridir ($f = 1$). Birebir yapılan görüşmelerde “*Bu süreçte herkesin eğitime ulaşabilmesi çok iyi oldu*” şeklinde açıklamada bulunan K7’nin “Eşitlik/Adalet” anahtar kelimesi ile uyumlu yaptığı çalışma (Görsel 3.) aşağıdaki gibidir.

Katılımcıların yaptıkları çalışmaların analizi ile elde edilen veriler doğrultusunda “Olumsuz” temasına ilişkin ortaya çıkan anahtar kelimelere baktığımızda; uzaktan eğitim sürecinin mutsuz bir durum ortaya çıkardığı görülmektedir (Görsel 4. ve Görsel 5.).

Görsel 1.

Uzaktan Eğitim, K1, 2020, 35 × 50 cm, serbest teknik.

Görsel 2.

Uzaktan Eğitim, K4, 2020, 35 × 50 cm, serbest teknik.

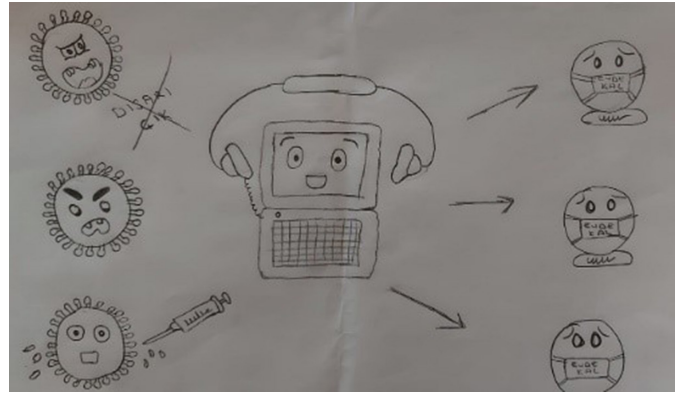

Görsel 3.

Uzaktan Eğitim, K7, 2020, 35 × 50 cm, serbest teknik.

“Mutsuzluk” anahtar kelimesi ise katılımcıların $f=5$ ’ini oluşturmaktadır. “Mutsuzluk” anahtar kelimesine uygun olarak K3’ün ve K5’in çalışmaları aşağıdaki gibidir. Yapılan birebir görüşmelerde katılımcıların $f = 2$ ’si uzaktan eğitim sürecine ilişkin görüşlerinde tembellik vurgusu ortaya çıkmıştır.

Tablo 8’de “Olumsuz” temasına ilişkin anahtar kelimelerin analizine devam edildiğinde “tembellik” anahtar kelimesinin katılımcıların $f=3$ ’ünü oluşturduğu görülmektedir. Yapılan resim çalışmalarında katılımcılardan üç tanesi uzaktan eğitim sürecinin tembellik meydana getirdiğini çalışmalarına yansıtmışlardır. K2, K12 ve K13’ün tembelliği yansıtan bu çalışmaları (Görsel 6.,

Görsel 4.

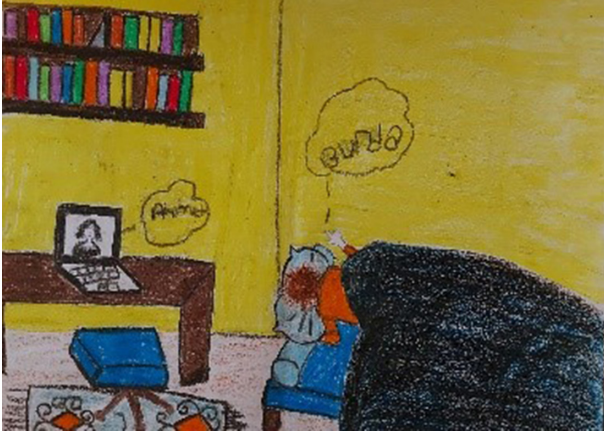
Uzaktan Eğitim, K3, 2020, 35 × 50 cm, serbest teknik.

Görsel 5.

Uzaktan Eğitim, K5, 2020, 35 × 50 cm, serbest teknik.

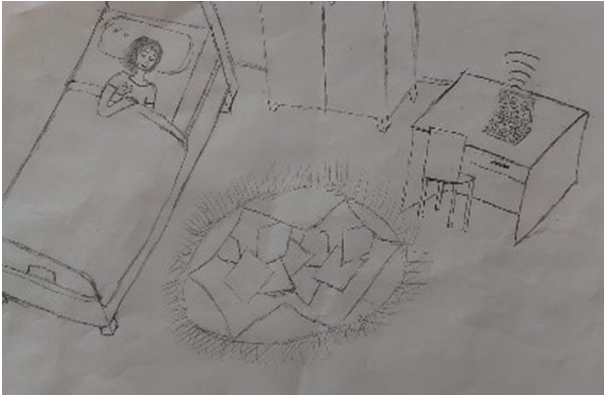

Görsel 6.

Uzaktan Eğitim, K2, 2020, 35 × 50 cm, serbest teknik.

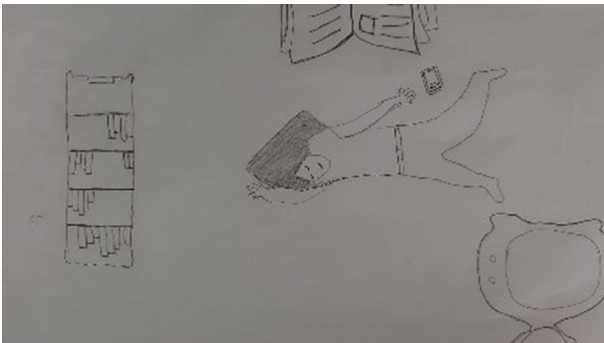
Görsel 7. ve Görsel 8.) aşağıdaki gibidir. Tablo 8'deki verilerin analizine devam edildiğinde; "Olumsuz" temasına ilişkin katılımcıların $f=2$ 'si "hastalık", $f=4$ 'ü "inaktiflik", $f=4$ 'ü "hasret" ve $f=1$ 'i ise "tutsaklık" anahtar kelimelerini ortaya çıkaran resim çalışmaları ortaya koymuşlardır.

Özellikle "hasret" anahtar kelimesine ilişkin resim çalışmaları uzaktan eğitim sürecinde katılımcıların yaşadıkları özlem duygusunun betimlenmiş hali gibidir. K8'in ve K10'un hasret anahtar kelimesine uygun olarak yaptıkları çalışmalar (Görsel 9. ve Görsel 10.) aşağıda yer almaktadır.

Görsel 7.

Uzaktan Eğitim, K12, 2020, 35 × 50 cm, serbest teknik.

Görsel 8.

Uzaktan Eğitim, K13, 2020, 35 × 50 cm, serbest teknik.

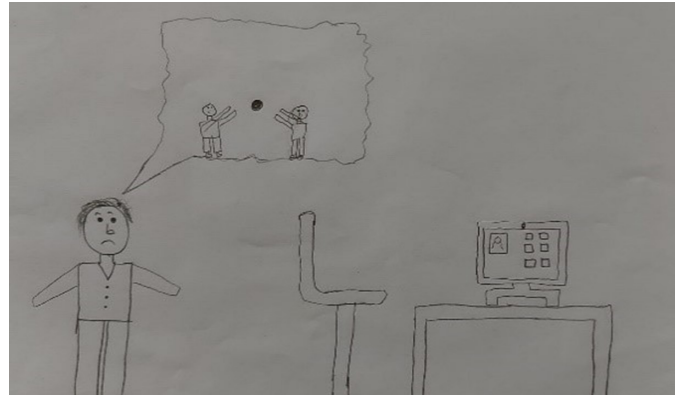
Görsel 9.

Uzaktan Eğitim, K8, 2020, 35 × 50 cm, serbest teknik.

Tablo 8. de verilerin analizi ile elde edilen veriler değerlendirildiğinde; katılımcıların büyük çoğunluğunun yüz yüze eğitim sürecinin daha başarılı, etkili, motive edici ve aktif bir eğitim süreci ortaya çıkardığı sonucuna ulaşılmaktadır. Maddi kaygılar, eşit eğitim sürecinin sunduğu teknolojik imkânlar haricinde katılımcıların neredeyse hepsi Geleneksel Türk El Sanatları dersinin yüz yüze bir şekilde işlenmesinin daha başarılı ve etkili olacağı görüşünü savunmaktadırlar. Birebir yapılan görüşmelerden ve yapılan resim çalışmalarından bu görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

İnsanları ani bir şekilde etkisi altına alan, hiç beklenmedik bir sıkışmışlığa iten; maskeler, mesafe, evlerde hapsolme durumlarında bırakan ve ışıklı ekranlar ile görmeye çalıştığımız pandemi süreci oldukça zorlayıcı bir süreç olarak devam etmektedir. Bu süreç aynı zamanda birlikte vakit geçirme, geçmişe dönme, hızlı yaşamdan sakin bir ev haline (sanatsal etkinlikler ve kültürel-somut olmayan miras üzerine düşünme) ve buna bağlı olarak çeşitli çabalara iten bir süreç olmuştur (Akyol ve ark., 2020). Genel anlamda bakıldığında maddi kaygıların arttığı ve kültürel belleğin çok önemsenmediği günümüz dünyasında sanatın etkin ruhundan çok yüksek bir fayda sağlanamamaktadır. Bu tarz bir durumdan mutlak bir huzur ve mutluluk ortamının çıkmayacağı gözükmektedir. Bu konudaki ihmalkarlık kendi değerlerini yadsıma ve kültürel yozlaşmaya sebep olmaktadır. Bu durum ise somut olmayan kültürel mirasın aktarımında gençlerin milli bir kültürel eğitim ile yetiştirilmesinin önemini göstermektedir. Lisans döneminde sınıf öğretmenliği

Görsel 10.

Uzaktan Eğitim, K10, 2020, 35 × 50 cm, serbest teknik.

öğrencilerine yönelik verilen Geleneksel Türk El Sanatları dersi de bu kapsamda hedefleri olan dersler arasındadır. Bu nedenle bu çalışmada, somut olmayan kültürel mirasın aktarımında katkı sağlayan bu dersin, uzaktan eğitim sürecinde etkili olup olmadığının öğrenci görüşlerine göre belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın sonucunda; dersin gerekli bir ders olarak algılandığı ortaya çıkmıştır. Dersin gereksiz ve faydasız olduğu görüşünü belirten sadece bir katılımcı bulunmaktadır. Bu katılımcının, bu görüşü belirtmesindeki sebep ise; uzaktan eğitim süreciyle dersin sunumunun etkisiz görülmesi şeklindedir. Ayrıca uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin uygulamalı yönü ağır basan bu dersi sadece literatür anlatımı ve gösterimi şeklinde almaları, öğrenciler tarafından olumsuz algılanmıştır. Dersin bu nedenle yüz yüze olmasının daha etkili olacağı görüşü ($f = 14$) sonuçlar arasındadır. Öğrencilerin uzaktan eğitim sürecine ilişkin teknolojileri, sadece kullandıkları telefon, bilgisayar ve uzaktan eğitim programları (Teams ve Zoom) üzerinden tanımlayabildikleri ortaya çıkmıştır. Bazı öğrencilerin ise uzaktan eğitim teknolojileri hakkında bir bilgisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Uzaktan eğitim sürecinde; kitap okuyabilmek, para kazanabilmek ve dersleri sonradan izleyebilmek öğrenciler açısından avantaj olarak görülmüştür. Okuldan kopukluk, kopya çekme durumu, tembellik, imkân kısıtlılığı, inaktiflik ve yüz yüze olmama durumu ise dezavantajlar içerisinde yer almıştır. Öğrencilerin dersi daha etkili hale getirmek için bazı öğrencilerin sanal sistemleri geliştirme bazı öğrencilerin de yüz yüze eğitimde olduğu gibi atölye ortamında ve daha fazla etkinlik içeren bir şekilde yürütme görüşünde oldukları da sonuçlar arasındadır. Araştırmada bazı öğrencilerin ise sunulan dersteki yöntemleri yapacağı ya da hiçbir fikrinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin görüşleri ve yaptıkları resim çalışmaları bu düşünceleri destekler şekilde uyumlu sonuçlar oluşturmıştır.

Sonuçlar, somut olmayan kültürel mirasın aktarımında önemli bir alabilecek olan Geleneksel Türk El Sanatları gibi uygulamalı yönü ağır basan derslerin yüz yüze bir şekilde verilmesinin ya da uzaktan eğitim sistemlerinin bu tarz derslere yönelik hazırlıklarının iyileştirilmesinin önemini göstermektedir. Çünkü içerik bakımından etkinliğe dayalı bu tür derslerin kriz zamanlarında olumlu bir hava oluşturma etkisi vardır. Erdem ve Gülcan (2021) da çalışmalarında benzer şekilde; SOKÜM (somut olmayan kültürel miras) ulusal unsurlarının aile içi etkinlikler vasıtasıyla pandemi gibi süreçlerde olumlu etkiler oluşturduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca araştırma ile paralellik gösteren Başaran ve ark. (2020) ve Yılmaz ve ark. (2021) de çalışmalarında, imkân kısıtlılığından dolayı sunuş yoluyla yapılan eğitimin bireysel farklılıkları göz ardı ettiğini ve bu nedenle de olumsuz sonuç oluştuğu ortaya koymuşlardır. Bu durumlar neticesinde uygulamaya konulan uzaktan eğitim sürecinde sosyoekonomik imkanlar ve coğrafi bölgeden kaynaklanan fırsat ve imkân eşitsizliğinin meydana geldiği belirtilebilir (Akyürek, 2020; Aristovnik ve ark., 2020, s. 8438; Başaran ve ark., 2020; Ramos-Morcillo ve ark., 2020). Bu görüşlerin ve bu çalışmanın sonuçlarından farklı olarak Dilmaç (2020), çalışmasında uzaktan eğitim sürecinin öğrenciler tarafından olumlu algılandığı ve gerekli görüldüğü sonucunu ortaya koymuştur. Usta-çırak ilişkisinin sürdürülmesinde yüz yüze eğitim önemlidir. Araştırmanın bu yönüyle benzer şekilde Tüzel (2020) de çalışmasında; "Salgın sürecinde uzaktan eğitimler geleneğin sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır ancak diz dize öğrenmeyle gelişen usta-çırak arasındaki tecrübe aktarımının ve bağının sanal mekânlarda aynı etkiyi yaratmadığı görülmektedir" şeklinde sonuçlara ulaşmıştır.

Bunun yanı sıra uzaktan eğitimin avantajları ve dezavantajları birlikte ortaya çıkmaktadır. Uzaktan eğitim bazı durumlar için kolaylıklar sağlarken bazı durumlarda da eksik kalmaktadır (Erim, 2021; Hiçyılmaz, 2021). Uygulamalı derslerin pekiştirilmesinde yeterli bir durum oluşmaması ve malzeme temini konusunda sokağa çıkma yasakları bu olumsuz etkilerden sadece birisi olarak görülmüştür (Çiçek ve ark., 2020; Kahraman, 2020b; Keskin ve Kaya, 2020; Mollaoğlu, 2021; Tanhan, 2020). Çoğu öğrencinin uzaktan eğitim sürecinden mecburi ve hızlı bir şekilde geçilmesinden memnun olmadıkları ortaya çıkmıştır (Dinç, 2021, s. 1288).

Bu bilgiler ışığında uzaktan eğitim süreci; uygulamaya dönük derslerin, sistem üretici-yöneticilerinin ve öğreticilerinin sürekli olarak güncel gelişmelere hazırlıklı olmalarını ve somut olmayan kültürel mirasın aktarımında teknolojik olarak donanımlı olmaları gerçeğini hatırlattığı söylenebilir (Tüzel, 2020). Çünkü salgın zamanında insanlarda gelenekler, inançlar ve toplumsal değerler tekrar görünür bir hale gelmiştir. Ustaların ve öğreticilerin bu değişime ayak uydurması ve sistemsel sıkıntıların da bu yönde tekrar gözden geçirilmesi somut olmayan kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli olacaktır.

Öneriler

Deneyisel bir şekilde uzaktan ve yüz yüze aynı uygulamalar yapılarak Geleneksel Türk El Sanatları dersi ele alınıp iki öğretim şeklinin etkileri gruplar üzerinden değerlendirilebilir. Farklı dersler için bu çalışmanın aynısı tekrarlanabilir. Aynı çalışma farklı bölüm ve üniversitelerde tekrarlanabilir ve farklı veri toplama araçları ile öğrencilerin görüşleri alınabilir. Uygulamaya yönelik gerekli tedbirler alınarak derslerin yüz yüze yapılması veya dersin literatür kısmının uzaktan olacak şekilde ayarlanması sağlanabilir. Teknolojik imkânlar tekrar gözden geçirilip bu tarz derslere yönelik daha iyi uygulamalar yine bu derslere has olarak eğitim-öğretimde kullanılabilir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için Kafkas Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 20.10.2021 tarihinde 23 numaralı karar ile etik kurul izni alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author has no conflicts of interest to declare.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Akyol, G., Başkan, A. H., & Başkan, A. H. (2020). Yeni tip koronavirüs (Covid-19) döneminde spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin karantina zamanlarında yaptıkları etkinlikler ve sedanter bireylere önerileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. Covid-19 özel sayısı 2, 190–203. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/54658/731843>
- Akyürek, R. (2020). The views of lecturers about distance music education process in the Pandemic period. *International Journal of*

- Education Technology and Scientific Researches*, 5(13), 1790–1833. [CrossRef]
- Altinkaya, İ. (2020). *K1'in uzaktan eğitim sürecini anlatan çalışması*, 35x50, serbest teknik [Fotoğraf]. Ünal Bastaban Kişisel Arşivi.
- Altun, E. (2020). *K3'ün uzaktan eğitim sürecini anlatan çalışması*, 35x50, serbest teknik [Fotoğraf]. Ünal Bastaban Kişisel Arşivi.
- Aristovnik, A., Keržič, D., Ravšelj, D., Tomaževič, N., & Umek, L. (2020). Impacts of the COVID-19 pandemic on life of higher education students: A global perspective. *Sustainability*, 12(20), 8438–8472. [CrossRef]
- Atılgan, O. S. (2013). Ortaöğretim Anadolu güzel sanatlar liselerinde geleneksel Türk el sanatları eğitiminin yeri ve önemi. *Sanat Tarihi Dergisi*, 22(1), 189–201. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/152446>
- Balcı, A. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler* (13. baskı). Pegem Akademi.
- Başar, T. Ç. (2021). Pandeminin gölgesinde sanat- sanatçı- izleyici. *Yedi*, 25, 51–67. [CrossRef]
- Başaran, M., Doğan, E., Karaoğlu, E., & Şahin, E. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi sürecinin getirisi olan uzaktan eğitimin etkililiği üzerine bir çalışma. *AJER - Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi* 5(2), 368–397. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/egitim/iissue/54643/753149>
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (17. Baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- Çiçek, İ., Tanhan, A., & Tanrıverdi, S. (2020). Covid-19 ve eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 1091–1104. [CrossRef]
- Creswell, W. J. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri* (4. Baskı). (M. Bütün, & S. B. Demir, Eds.). Siyasal Kitabevi.
- Dilmaç, S. (2020). Students' opinions about the distance education to art and design courses in the pandemic process. *World Journal of Education*, 10(3), 113–126. [CrossRef]
- Dinç, N. D. (2021). Covid-19 salgını dönemindeki uzaktan eğitim sürecinde sanat atölye derslerinin yürütülmesine ilişkin öğrenci görüşleri. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 51, 1269–1295. [CrossRef]
- Ercan, C., & Künc, S. (2020). Covid-19 nedeniyle üniversitelerde verilen uzaktan eğitim öğrencilerin bakış açısı: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO örneği. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(61), 3320–3329. [CrossRef]
- Erdem, D., & Gülcan, B. (2021). Covid-19 Pandemi sürecinde aile içi rekreasyonel etkinliklerde somut olmayan kültürel miras ulusal unsurlarının üstlenebileceği rol. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 24(2), 192–215. [CrossRef]
- Erim, G. (2021). Görsel sanatlar eğitiminin uzaktan uygulamalı dersleri. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 7(2), 178–189. [CrossRef]
- Gökbek, M. F. (2021). Pandemi süreci: Seramik sanatına yansımaları üzerine bir değerlendirme. *Akademik Sanat*, 13, 50–68. [CrossRef]
- Hiçyılmaz, Y. (2021). COVID-19 pandemi sürecinde uzaktan görsel sanatlar eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 50, 697–711. [CrossRef]
- İlbeyi, Ü. (2020). *K12'nin uzaktan eğitim sürecini anlatan çalışması*, 35x50, serbest teknik [Fotoğraf]. Ünal Bastaban Kişisel Arşivi.
- İnce, M. (2020). *K8'in uzaktan eğitim sürecini anlatan çalışması*, 35x50, serbest teknik [Fotoğraf]. Ünal Bastaban Kişisel Arşivi.
- İpek, H. (2020). *K7'nin uzaktan eğitim sürecini anlatan çalışması*, 35x50, serbest teknik [Fotoğraf]. Ünal Bastaban Kişisel Arşivi.
- Kahraman, E. M. (2020a). Covid-19 salgınının kültür ve sanat organizasyonlarına etkisi. *Yıldız Journal of Art and Design*, 7(1), 84–99. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/yjad/issue/55860/757134>
- Kahraman, M. E. (2020b). COVID-19 salgınının uygulamalı derslere etkisi ve bu derslerin uzaktan eğitimle yürütülmesi: Temel tasarım dersi örneği. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 6(1), 44–56. [CrossRef]
- Karakış, G. (2020). *K5'in uzaktan eğitim sürecini anlatan çalışması*, 35x50, serbest teknik [Fotoğraf]. Ünal Bastaban Kişisel Arşivi.
- Kasapoğlu, A. P. (2020). Covid-19 küresel salgın dönemi ve sonrası müze etkinlikleri. *Millî Folklor*, 127, 72–86. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/millfolklor/issue/56908/765898>
- Kaya, Ü. A. (2020). *K4'ün uzaktan eğitim sürecini anlatan çalışması*, 35x50, serbest teknik [Fotoğraf]. Ünal Bastaban Kişisel Arşivi.
- Keskin, M., & Kaya, Ö. D. (2020). COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59–67. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ikcusbfd/issue/55773/754174>
- Kotan, R. (2020). *K10'un uzaktan eğitim sürecini anlatan çalışması*, 35x50, serbest teknik [Fotoğraf]. Ünal Bastaban Kişisel Arşivi.
- MEB (2020). Bakan Selçuk, koronavirüs'e karşı eğitim alanında alınan tedbirleri açıkladı. Retrieved from <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-koronaviruse-karsi-egitimalaninda-alinan-tedbirleri-acikladi/haber/20497/tr>. Web adresinden 05 Ocak 2022 tarihinde edinilmiştir.
- Mollaoğlu, S. (2021). Bir üniversitede resim-iş eğitimi alan öğrencilerin covid-19 pandemi sürecinde sürdürülen uzaktan öğretime ilişkin görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 431–443. [CrossRef]
- Moore, M. G., & Kearsley, G. (2012). *Distance education: A systems view of online learning* (3rd ed). Wadsworth Cengage Learning.
- Ramos-Morcillo, A. J., Leal-Costa, C., Moral-García, J. E., & Ruzafa-Martínez, M. (2020). Experiences of nursing students during the abrupt change from face-to-face to e-learning education during the first month of confinement due to COVID-19 in Spain. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(15), 5519. [CrossRef]
- Sağır, T. (2021). Pandemi döneminde sanat eğitimi. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 2, 214–226. [CrossRef]
- Sakarya, K. (2021). Pandemi sürecinde uzaktan eğitim ile yürütülen teknik resim dersine dair bir değerlendirme: Çukurova Üniversitesi iç mimarlık bölümü örneği. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 25, 282–290. [CrossRef]
- Sarıkaya, M. (2021). Pandemi sürecinde uzaktan eğitime ilişkin müzik eğitimi ana bilim dalı öğrencilerinin görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 27(46), 92–100. [CrossRef]
- Seaman, J. E., Allen, I. E., & Seaman, J. (2018). Grade increase: Tracking distance education in the United States. *Higher Education Reports*. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED580852.pdf>
- Tanhan, A. (2020). COVID-19 sürecinde online seslifoto (OSF) yöntemiyle biyopsikososyal manevi ve ekonomik meseleleri ve genel iyi oluş düzeyini ele almak: OSF'nin Türkçeye uyarlanması [Utilizing online photovoice (OPV) methodology to address biopsychosocial spiritual economic issues and wellbeing during COVID-19: Adapting OPV to Turkish]. *Journal of Turkish Studies*, 15(4), 1029–1086. [CrossRef]
- Tarlakazan, A. (2021). Çevrimiçi sergilerin sanat eğitimindeki yeri. *Journal of Medeniyet Art*, 7(2), 227–242. [CrossRef]
- Taşkesen, S., & Ayşenur, B. (2021). Görsel sanatlar Öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde görsel sanatlar dersine ilişkin görüşleri. *Ulakbilge: Sosyal Bilimler Dergisi*, 65, 1249–1259. [CrossRef]
- Teaster, P. B. T. R., & Bliesner, R. (1999). Promises and pitfalls of the interactive television approach to teaching adult development and aging. *Educational Gerontology*, 25(8), 741–753. [CrossRef]
- Türkkan, H. (2021). Yüz yüze ve uzaktan eğitim ile verilen grafik tasarım proje derslerinin değerlendirilmesi. *Sanat Dergisi*, 37, 95–104. [CrossRef]
- Tüzel, B. (2020). Covid-19 salgını sürecinde el sanatları geleneği deneyimleri. *Millî Folklor Dergisi*, 16(127), 87–100. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/millfolklor/issue/56908/772585>
- Vural, Ü. D. (2020). *Sanat eğitimi ve görsel sanatlar öğretimi* (5. Baskı) (A. O. Alakuş, & L. Mercin, Eds.). Pegem Akademi Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.
- Yılmaz, B. G. (2020). *K13'ün uzaktan eğitim sürecini anlatan çalışması*, 35x50, serbest teknik [Fotoğraf]. Ünal Bastaban Kişisel Arşivi.
- Yılmaz, H., Sakarya, G., Gayretli, S., & Zahal, O. (2021). Covid-19 ve çevrimiçi müzik eğitimi: Okul öncesi öğretmen adaylarının görüşleri üzerine nitel bir çalışma. *Journal of Qualitative Research in Education*, 21(28), 283–299. [CrossRef]
- Yılmaz, M. (2020). *K2'nin uzaktan eğitim sürecini anlatan çalışması*, 35x50, serbest teknik [Fotoğraf]. Ünal Bastaban Kişisel Arşivi.